

13. 00.03 „Спеціальна педагогіка” / А. И. Живина. – М.: НИИ дефектологии, 1975. – 23 с.
3. Крисюк С. В. Становлення та розвиток післядипломної освіти педагогічних кадрів в Україні (1917–1941 рр.): монографія / С. В. Крисюк. – К.: Прогрес, 1995. – 174 с.
4. Сухомлинська О. В. Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем / О. В. Сухомлинська. – К.: А.П.Н., 2003. – 66 с.

It is considered the principles and the basic approach to periods of pedagogic's problem in the article. It is grounded the periods of development of theory and practice of postgraduate education in Ukraine (the second half of the XX - beginning of XXI century)

Keywords: periods, education, pedagogical thought, system of postgraduate education, defectologists.

Отримано 9. 11.2012

УДК 376.1 – 056.2/3:376.1

І.В. Гладченко

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО УДОСКОНАЛЕННЯ ЗМІСТУ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА ОСНОВ ЗДОРОВ'Я ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З РОЗУМОВОЮ ВІДСТАЛІСТЮ

В статті актуалізується необхідність спеціальної розробки змісту, форм та методів навчально-корекційної роботи з фізичного виховання та основ здоров'я в спеціальному дошкільному навчальному закладі. Визначені основні завдання Програми "Фізичне виховання та основи здоров'я" для спеціальних дошкільних навчальних закладів.

Ключові слова: фізичне виховання, основи здоров'я, спеціальний дошкільний навчальний заклад, розумово відсталі діти дошкільного віку.

В статье актуализируется необходимость специальной разработки содержания, форм и методов учебно-коррекционной работы по физическому воспитанию и основам здоровья в специальном дошкольном учебном заведении. Определены основные задачи Программы "Физическое воспитание и основы здоровья" для специальных дошкольных учебных заведений.

Ключевые слова: физическое воспитание, основы здоровья, специальное дошкольное учебное заведение, умственно отсталые дети дошкольного возраста.

Система фізичного виховання в спеціальних дошкільних навчальних закладах поєднує в собі мету, завдання, засоби, форми та методи роботи, що спрямовані на зміцнення здоров'я та всебічний фізичний розвиток дітей з порушеннями психофізичного розвитку. Водночас вона є підсистемою, частиною загальнодержавної системи фізичного виховання. Одним з напрямків якої є включення фізичної культури та основ здоров'я до спеціально організованого педагогічного процесу, що повинен здійснюватися грамотними фахівцями – інструкторами з фізичного виховання.

Фізичне виховання як система заходів, спрямованих на розвиток зростаючого організму дитини, його функцій, є пріоритетною для всієї корекційно-виховної роботи з розумово відсталими дітьми дошкільного віку. Метою фізичного виховання є формування у дітей основ здорового способу життя. Організовані фізкультурні заняття (як у дитячих закладах, так і в сім'ї), вільна рухова діяльність, коли дитина під час прогулянок грає, стрибає, бігає тощо, поліпшують діяльність серцево-судинної, дихальної та нервової систем, зміцнюють опорно-руховий апарат, покращують обмін речовин, підвищують стійкість дитини до захворювань, мобілізують захисні сили організму.

Активна рухова діяльність – це природний стимул життєдіяльності організму, тренування всіх його систем та органів. У перші сім років життя у дітей формуються найважливіші рухові навички, закладаються основи здоров'я, всебічної рухової підготовленості, створюються вирішальні передумови розвитку особистості. Рух істотно впливає на психофізичний розвиток розумово відсталого дитини. Саме в цей період здійснюється найбільш інтенсивне зростання та розвиток найважливіших систем організму та їх функцій, закладається база для всебічного розвитку фізичних і духовних здібностей[4].

Аналіз науково-методичної літератури та численні педагогічні спостереження доводять, що фізичне виховання – перший щабель комплексної системи виховання дошкільнят [1-3; 6]. Тому вкрай важливо організовувати заняття фізичною культурою саме в дитинстві, що дозволить організму накопичити сили та забезпечити надалі гармонійний розвиток особистості.

У відповідності до закономірностей розвитку дитини в процесі її виховання та навчання, враховуючи психофізичні можливості працездатності організму, виникаючі інтереси та потреби, форми наочно-дієвого, наочно-образного мислення, своєрідність переважаючого виду діяльності тощо, розробляється зміст всіх форм організації фізичного виховання та оптимальні педагогічні умови його реалізації.

Враховуючи закономірності та потенційні можливості дитини на кожному віковому етапі розвитку, передбачено вимоги науково обґрунтованої програми всього корекційного комплексу з фізичного виховання (рухові уміння та навички, фізичні якості, деякі елементарні знання з основ здоров'я), засвоєння якого забезпечує дітям з порушеннями психофізичного розвитку необхідний рівень фізичної підготовленості до подальшого шкільного навчання.

Складний багатофункціональний розвиток організму та організація процесу формування життєво необхідних рухових навичок під керівництвом дорослого – найважливіші фактори формування специфічних людських рухів у розумово відсталій дитині дошкільного віку. Доцільно організоване фізичне виховання дітей – одне з провідних завдань спеціальних дошкільних навчальних закладів, в процесі якого відбувається знайомство з найбільш раціональними способами виконання рухів, які в свою чергу позитивно впливають на функціонування всіх органів і систем.

Наслідки раннього органічного ураження центральної нервової системи відбиваються найбільше на моторно-руховому розвитку дітей (порушення загальної, дрібної та артикуляційної моторики). У дітей страждає координація рухів обох рук та зоровий контроль (візуально-рухова координація), спостерігається моторна незграбність, недостатність координації рухів, слабкість переключення з одного руху на інший, страждає рухова пам'ять. Діти досить складно оволодівають навичками виразності рухів, діями з уявними об'єктами (що є невід'ємною умовою рольових, театралізованих ігор); значно утруднюється процес формування серії рухів, що необхідно для утворення рухових навичок [4].

Необхідність спеціальної розробки змісту, форм та методів корекційно-виховної роботи з фізичного виховання та основ здоров'я в спеціальному дошкільному навчальному закладі також пов'язано зі зміною суспільної позиції по відношенню до дітей зі стійким порушенням пізнавальної діяльності, з появою тенденції до їх успішної адаптації, соціалізації та інтеграції в середовищі закладу та сім'ї, де особистість виховується та зростає.

Дитина повинна засвоїти руховий досвід людини, що склався в процесі суспільно-історичного розвитку. Цілеспрямований виховний вплив є вирішальним, без якого малюк не може самостійно оволодіти найпростішими рухами (вертикальне положення тіла, спосіб пересування). Отже, своєчасне виникнення та розвинення рухів у розумово відсталій дитині раннього та дошкільного віку якісно впливає на розвиток її психіки, встановлення взаємодії з навколишнім середовищем, поступове ознайомлення, а з часом – пізнання дійсності за допомогою дорослого та в процесі спілкування з ним.

Корекційно-виховну взаємодію слід впроваджувати вже з перших днів життя дитини з порушеннями психофізичного розвитку: на основі врахування психофізичних особливостей та закономірностей розвитку кожного вікового періоду.

Радянськими вченими встановлено, що розвиток рухів, що здійснюється вже в ранньому дитинстві, сприяє нормалізації нервово-психічного розвитку дитини та зміцнює її здоров'я. За даними М. Кістяковської у розвитку рухів дитини перших місяців життя основну роль відіграє кора великих півкуль мозку, регулюючи процес побудови рухів. Функції кори головного мозку не формуються спадково, а лише поступово розвиваються та вдосконалюються під впливом зовнішніх та внутрішніх подразнень, впливу на органи чуття, відповідних реакцій на них. У тих випадках, коли зовнішні подразнення, що викликають рух,

відсутні або з певної причини виконання рухів утруднено, розвиток рухів затримується за причини того, що не відбувається організації відповідного нервового механізму рухів [5].

Все це вказує на тісну функціональну взаємодію сенсорного та рухового апаратів, на необхідність їх розвитку та корекції вже з перших днів життя.

Лише поступово, в процесі цілеспрямованого навчання та виховання під керівництвом фахівця (дорослого) розумово відстала дитина дошкільного віку оволодіває відповідними локомоціями, що здійснюються під контролем дистантних аналізаторів (зору та слуху).

М'язові скорочення впливають на посилення кровообігу, подиху, обміну речовин. Підвищена напруга життєвих процесів викликає у дитини радісні емоції. У групах раннього віку педагогам необхідно стимулювати та підтримувати фізичну активність та позитивний настрій відрухової діяльності дитини з порушеннями психофізичного розвитку, створювати умови для виконання найпростіших вправ під час взаємодії з дорослими та однолітками. З метою розвитку та зміцнення здоров'я дитини також рекомендується масаж, що благотворно впливає на зростаючий організм дитини.

Розвиток рухів дитини в дошкільному віці характеризується взаємозалежною етапністю: виникнення рухів, їх розвиток та вдосконалення.

Цей важливий період розвитку рухів тісно пов'язаний з усім корекційно-виховним процесом, який визначає шлях загального розвитку дітей, виховання їх психічних якостей, корекцію поведінки, спрямованості інтересів. У формуванні рухів чимало важливу роль відіграє форма засвоєння, що характерна для даного вікового етапу та відповідає можливостям і рівню психічного розвитку дитини [4; 6].

Врахування особливостей кожного вікового періоду та попереднього досвіду дитини формують актуальність завдань. Подолання труднощів – поступове виконання дитиною завдань, що якісно змінюють характер її рухів. Розвиток інтересів, почуттів, набуття знань, навичок спонукає дитину виявляти прагнення до досягнення кращого результату своїх зусиль. Все це створює можливості для подальшого вдосконалення. Однак слід пам'ятати, що в кожному окремому випадку розвиток рухів може мати різну варіативність, залежно від індивідуальних особливостей дитини. В одному випадку, у зв'язку з особливостями нервово-психічної організації цей процес відбувається досить легко та успішно; в іншому – уповільнений, з певними характерними відхиленнями, затримками. Тому врахування індивідуальної своєрідності та можливостей дитини – необхідна умова для методично правильного керівництва розвитком рухів [4].

Таким чином, прогрес у розвитку локомоторних навичок пов'язаний з усім корекційно-виховним процесом та урахуванням індивідуальних особливостей, а отже, формуванням особистості дитини.

Досить часто у розумово відсталих дітей раннього дошкільного віку несформовані основні рухи: існують лише прості рефлекси, деякі рухи,

пов'язані з харчуванням, пристосуванням до нового навколишнього середовища. Дитині важкоорієнтуватися та пересунутися у просторі.

Однак застосування корекційно-реабілітаційних технологій в процесі фізичного виховання сприяє поступовому формуванню рухової активності дитини під контролем кори великих півкуль мозку.

Досить важливим є навчання дітей зосереджувати зорову та слухову увагу, слухати та чути словесну інструкцію, наслідувати, виконувати рухи за зразком. Розвиток початкового орієнтування у навколишньому впливає на становлення основних видів рухової діяльності (ходьба, біг, стрибки, повзання та лазіння).

Програма "Фізичне виховання та основи здоров'я" призначена для проведення корекційно-виховної роботи з розумово відсталими дітьми у віці від 3 до 7 років, котрі перебувають на навчанні та вихованні у спеціальних дошкільних навчальних закладах, дитячих будинках та спеціалізованих групах загальноосвітніх дошкільних установ, дошкільних відділеннях при спеціальних (корекційних) школах, реабілітаційних центрах, в умовах надомного навчання та виховання дітей зі складною структурою порушень.

Програма складена з урахуванням особливостей фізичного, розумового, мовленнєвого та психосоціального розвитку розумово відсталих дітей дошкільного віку.

Зміст програми забезпечує вдосконалення функцій несформованого організму дитини, повноцінний розвиток основних рухів, різноманітних рухових навичок, формування дрібної моторики та розвиток зорово-рухової координації.

Для дітей дошкільного віку з помірною розумовою відсталістю зміст програми добирається індивідуально, залежно від їх психофізичних можливостей.

Заняття з фізичного виховання вирішують як загальноосвітні, так і корекційні завдання.

Загальноосвітні завдання:

1. Вироблення необхідних умінь та навичок в основних рухах: ходьбі та бігу, лазінні та повзанні, киданні, ловлі, метанні, стрибках.

2. Цілеспрямований вплив на розвиток сили, швидкості, координації, точності, гнучкості, рівноваги, витривалості.

3. Розширення функціональних можливостей організму: підвищення дієздатності серцево-судинної та дихальної систем, зміцнення опорно-рухового апарату.

4. Виховання організованості, дисциплінованості, сміливості, самостійності, навичок культурної поведінки та ін.

Корекційні завдання:

1. Нормалізація позотонічних реакцій. (*Позотонічні рефлекси* □ підтримують певні співвідношення окремих частин тіла та певне положення тіла у просторі внаслідок рефлексорних змін тону під впливом пропріоцептивних подразнень, які виходять з м'язів або суглобів шиї та перепончатого лабіринту).

2. Формування сумісних рухових координацій.
3. Вироблення тонких маніпуляційних дій рук (пальців рук).
4. Корекція відділів та функцій ступні.
5. Корекція постави.
6. Нормалізація функцій дихання.

Завдання фізичного, моторно-рухового розвитку та основ здоров'я вирішуються в наступних формах:

1. На спеціальних заняттях з фізичного виховання, під час оздоровчих заходів, ранкової гімнастики.
2. Під час музичних занять (музично-дидактичних, імітаційних ігор, ігор з уявними об'єктами, музично-ритмічних рухів та ін.).
3. Під час ігор та вправ із сенсомоторного розвитку.
4. Під час спеціальних ігор та вправ, що спрямовані на сприймання та відтворення виразності основних рухів, природніх жестів, міміки.
5. Під час рухливих ігор та ігор з музичним супроводом.
6. У процесі індивідуальної корекційної роботи.

Під час організації життєдіяльності розумово відсталих дітей дошкільного віку в сім'ї та дошкільному закладі, організації предметного та соціального середовища, всіх видів дитячої діяльності відповідно до вікових та індивідуальних особливостей дошкільників слід враховувати необхідність забезпечення повноцінного фізичного розвитку. У режимі дня дитини повинні бути передбачені заняття з фізичного виховання, ігри та розваги на повітрі, під час проведення яких враховуються регіональні та кліматичні умови.

Заняття з фізичного виховання плануються так, щоб за їх допомогою вирішувалися як загальноосвітні, так і корекційні завдання. У заняття включаються фізичні вправи, спрямовані на розвиток всіх основних рухів (ходьба, біг, стрибки, лазіння, повзання, метання), а також загально-розвивальні вправи, спрямовані на зміцнення м'язів спини, плечового пояса та ніг, координацію рухів, формування правильної постави, розвиток рівноваги та ін.

Стратегія організації фізичного виховання повинна розроблятися з урахуванням фізіологічних механізмів становлення руху в процесі розвитку зростаючого дитячого організму. Довільність, що необхідна для здійснення фізичних рухів та утримання тіла у певному положенні, зміцнює психіку, розвиває взаємодію в діяльності фізичного та психічного. Таким чином, під час виконання фізичних вправ в сім'ї, та на заняттях у дитячому закладі доцільно пропонувати дітям зазначеної категорії основні види рухів у такій послідовності: спочатку рухи на розтягування в положенні лежачи, далі повзання і рухи в положенні низького присіду та на колінах, а потім перехід до вправ у вертикальному положенні (ходьба, лазіння, біг, метання і лише потім стрибки), а вже надалі – рухливі ігри.

Досить важливим аспектом фізичного розвитку і виховання є навчання розумово відсталих дітей-дошкільнят елементам спортивних ігор-розваг. Якщо дозволяє матеріально-технічна база закладу та умови забезпечення проведення спортивних розваг, рекомендується використовувати санчата,

лижі, дитячі велосипеди та самокати. Спортивні ігри сприяють покращенню функції дихання, кровообігу, загартовують, тренують вестибулярний апарат.

У дошкільному закладі режим дня дитини передбачає заняття з фізичного виховання, ігри та розваги на повітрі, окремі процедури, що загартовують, під час проведення яких враховуються регіональні та кліматичні умови. Основною формою навчання дітей рухам визнані заняття, що проводяться інструктором з фізичної культури (або вихователем). У той же час значне місце в системі фізичного виховання займають рухливі ігри, що широко застосовуються музичним керівником на заняттях з музики, ритміки, театралізованої діяльності, а також під час прогулянок, що проводяться вихователем.

Зазвичай, розумово відсталі діти дошкільного віку мають цілий ряд другорядних відхилень у розвитку, в тому числі і фізичному, що найчастіше висловлюється в обмеженому спілкуванні хворих дітей з іншими дітьми та предметами, зниженні рухового режиму і як наслідок □ функціональних навантажень, що незадовільно позначається на загальному морфо-функціональному розвитку дитини. Окрім цього, діти мають специфічні порушення моторної сфери, такі як порушення координації, наявність мимовільних співдружних рухів, обмеження тонких маніпуляційних рухів кисті та пальців, неузгодженість просторово-часового сприймання, патологічні шийно-тонічні реакції тощо. Усі зазначені рухові порушення негативно позначаються на рівні прояву таких рухових якостей, як сила, швидкість, спритність, витривалість, гнучкість, що лежать в основі виявлення різних рухових умінь як на заняттях із фізичної культури, так і в повсякденній навчальній та практичній діяльності, а також і в подальшому житті.

Таким чином, метою фізичного виховання в спеціальних дошкільних навчальних закладах для розумово відсталих дітей є створення засобами фізичного виховання умов для формування необхідних вікових статолокомоторних функцій, корекції наявних специфічних рухових порушень, забезпечення підвищенню якості основних рухів, що в комплексі повинно сприяти нормалізації комунікативних функцій дітей, формуванню предметно-практичних дій, освоєнню мікро- та макросередовища, розвитку мовлення та мислення.

Список використаних джерел

1. Боген М.М. Обучение двигательным действиям / М.М. Боген. – М.: Физкультура и спорт, 1985. – 192 с.
2. Вильчковский Э.С. Развитие двигательной функции у детей / Э.С. Вильчковский. – Киев: Здоровье, 1983. – 208 с.
3. Глазырина Л.Д. Методика физического воспитания детей дошкольного возраста: Пособие для педагогов дошкольных учреждений / Л.Д. Глазырина, В.А. Овсянкин. – М.: ВЛАДОС, 2000. – 176 с.
4. Дмитриев А.А. Развитие и коррекция двигательной сферы детей с интеллектуальными нарушениями / А.А. Дмитриев. – Красноярск: РИО КГПУ, 2002. – 320 с.

5. Кистяковская М.Ю. Значение ориентировочных реакций в построении движений у детей первого года жизни / М.Ю. Кистяковская // XVIII Международный психологический конгресс. – М.: Наука, 1966. – Т.3 – 256 с.
6. Степаненкова Э.Я. Теория и методика физического воспитания и развития ребенка / Э.Я. Степаненкова. – М.: Академия, 1996. – 288 с.

The article is updated special need for content development, forms and methods of teaching and remedial work in physical education and basic health in a special pre-schools. The main objectives of the program "Physical education and basic health" for preschool special education.

Keywords: physical education, basic health, special pre-school, mentally retarded children of preschool age.

Отримано 14. 11.2012

УДК 371.132:376

О.Ю. Гноєвська

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

В статті розглядається професійна компетентність вчителя інклюзивного навчання як соціально-педагогічна проблема, яка б забезпечувала успішне навчання дітей з особливостями розвитку в умовах загальноосвітньої школи.

Ключові слова: інклюзивне навчання, професійна компетентність вчителя, педагогічна компетентність, компетентнісний підхід.

В статье рассматривается профессиональная компетентность учителя инклюзивного образования как социально-педагогическая проблема, которая обеспечит обучение детей с особенностями психофизического развития в условиях общеобразовательной школы.

Ключевые слова: инклюзивное образование, профессиональная компетентность учителя, педагогическая компетентность, компетентностный подход.

Враховуючи те, що кожній дитині з особливостями психофізичного розвитку гарантується право на вільний вибір освітнього закладу, кожен вчитель загальноосвітньої школи повинен бути підготовлений до здійснення своєї професійної діяльності в умовах інклюзивного навчання. Інклюзивне навчання вимагає від вчителя іншого рівня підготовки,